

การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม Creating leadership based on the foundation of the Iddhipada

วิเศษ แสงกาญจนวนิช

Wiset Sangkanjanavanich

สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Philosophy and Ethics Program, Graduate School,

Suan Sunandha Rajabhat University

Email : metha.ang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 19 กุมภาพันธ์ 2567

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 21 ธันวาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 21 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม ผลการวิจัยพบว่า อิทธิบาทธรรม คือ ธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) มีแรงบันดาลใจ แรงจูงใจ มีความต้องการที่จะทำ วิริยะ (ความเพียร) มีความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยต่อสิ่งที่ทำ จิตตะ (ความเอาใจใส่) มีความมุ่งมั่นหนักแน่น มีจิตฝึกฝนไม่ฟุ้งซ่าน อุทิศตนเพื่อสิ่งที่ทำ วิมังสา (ความไตร่ตรอง) มีการใช้สติปัญญาใคร่ครวญในสิ่งที่ทำ ทั้งในส่วนของเจตนาและผลการกระทำ มีความรอบคอบ มองอย่างเป็นองค์รวม มีวิจารณ์ญาณในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาในสิ่งที่ทำ ธรรมทั้ง 4 ประการนี้สามารถสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่น้อมนำเอาธรรมเหล่านี้มาประพฤติปฏิบัติด้วยเจตนาอันเป็นกุศล นอกจากจะสร้างความเข้มแข็ง สร้างโอกาสแห่งความสำเร็จให้กับชีวิตส่วนตัวแล้ว ยังสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคคลรอบข้างได้ดำเนินรอยตามด้วยความเต็มใจ สามารถให้ความอุ่นใจแก่ผู้ร่วมงาน สามารถหวังความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้นได้ทั้งระดับบุคคลและองค์กร

คำสำคัญ: อิทธิบาทธรรม, ภาวะผู้นำ, ผู้นำ

ABSTRACT

This research is a qualitative study that analyzes documents with the objective of examining the development of leadership qualities based on Iddhipada. The research findings indicate that Iddhipada, which leads to success, consists of four components: "Chantā" (aspiration), which includes inspiration, motivation, and a desire to act; "Wiriya"

(exertion), which involves effort, perseverance, resilience, and not giving up easily on tasks; "Jitta" (Thoughtfulness), which encompasses confidence, steadfastness, having a strong mind, and dedicating oneself to the task at hand; and "Wimangsā" (Investigation), which entails using intelligence to carefully consider intentions and actions, being comprehensive, and having the wisdom to improve and develop. These four ethical components can foster the emergence of leadership qualities in individuals who practice them with altruistic intentions. Apart from fostering personal strength and opportunities for success in life, they can serve as exemplary models, inspire others, provide comfort and encouragement to colleagues, and instill hope for success and progress at both individual and organizational levels.

Keywords: Iddhipada, leadership, leader

1. บทนำ

บุคคลที่เป็นผู้นำในองค์กรย่อมมุ่งหวังความสำเร็จในงาน และความสุขสำเร็จร่วมกันของผู้ร่วมงานทั้งหมด หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ช่วยเกื้อกูลให้เกิดความสุข ความสำเร็จนั้น เรียกว่า อิทธิบาทธรรม หรืออิทธิบาท 4

อิทธิบาทธรรม เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น การปฏิบัติธรรม การทำงาน การจัดการเรียนการสอนหนังสือหรือในการดำเนินชีวิต หลักอิทธิบาทธรรม 4 ประการ อันเป็นธรรมนำไปสู่ความสุข ความสำเร็จ (สุปราณี สารรัตน์, 2564) ประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในการทำงาน ประสงค์จะทำยิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึง ความขยัน หมั่นเพียร จิตตะ หมายถึง ความมีจิตใจสู้ไม่ท้อถอยต่อปัญหาหรืออุปสรรค วิมังสา หมายถึง การรู้จักใช้ปัญญา ใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบด้านในการทำงานให้ประสบ ความสำเร็จตามเป้าหมาย (พระมหาบรรจง ตีสโรณ (ศรีสุข), 2560) นอกจากนี้ อิทธิบาทธรรมยังเป็นธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรได้ด้วย ดังที่พระราชวรมุนี (2526) กล่าวว่า “ผู้บริหารใช้อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในการบริหารย่อมจะกลายเป็นศูนย์รวมใจ รวมงาน และสามารถจัดการให้งานบรรลุผลไปได้ด้วยดี”

การที่ผู้นำหรือผู้บริหารกลายเป็นศูนย์รวมใจ รวมงาน และสามารถจัดการให้งานบรรลุผลไปได้ด้วยดีนั้นก็เพราะอิทธิบาทธรรมสามารถสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นได้ จึงเป็นธรรมที่น่าสนใจต่อการนำมาศึกษาวิเคราะห์วิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น โดยกำหนดคำถามว่า อิทธิบาทธรรมสามารถสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นได้อย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม เพื่อตอบโจทย์การวิจัยดังกล่าวนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปวิเคราะห์วิจัยทางพุทธปรัชญาเพื่อการประยุกต์ และการนำไปกำหนดเป็นนโยบายต่าง ๆ ในองค์กรเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พึงประสงค์ โดยใช้หลักอิทธิบาทธรรมเป็นพื้นฐานหรือเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งในการพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งแบ่งเอกสารเป็นเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

3.1 เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2525 โดย กรมการศาสนา กรุงเทพมหานคร

3.2 เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและหลักอิทธิบาทธรรม 4 ประการ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

เมื่อรวบรวมเอกสารเสร็จสิ้นแล้ว นำเอกสารมาเรียบเรียง จากนั้นวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุปผลอภิปรายผล และเสนอแนะในบทสุดท้าย

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม 4 ผลการวิเคราะห์พบว่า อิทธิบาทธรรม เป็นคำสอนที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ อาทิ มหาปริณิพพานสูตร (ที่.มหา.(ไทย) 10/166/122) จักกวัตติสูตร (ที่.มหา.(ไทย) 11/80-81/110) ปาสาทิกสูตร (ที่.ปา.(ไทย) 11/177/138) ลักขณสูตร (ที่.ปา.(ไทย) 11/207/168-169) สังคีติสูตร (ที่.ปา (ไทย) 11/306/277) เจโตศีลสูตร (ม.ม.(ไทย)12/189/203) มหาสกุททายสูตร (ม.ม.(ไทย) 13/247/291) สหายตนวิมังคสูตร (ม.อุป.(ไทย) 14/433/429) ปิณฑปาดปาริสุทธิสูตร (ม.อุป.(ไทย) 14/445/501) รัชชสูตร (ส.ส.(ไทย) 15/156/199) ปาลีเลยยสูตร (ส.ช.(ไทย) 17/81/130) อิทธิบาทธรรม คือ ธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) มีแรงบัลดาลใจ แรงจูงใจ มีความต้องการที่จะทำ วิริยะ (ความเพียร) มีความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยต่อสิ่งที่ทำ จิตตะ (ความเอาใจใส่) มีความมุ่งมั่นหนักแน่น มีจิตฝึกฝนไม่ฟุ้งซ่าน อุทิศตนเพื่อสิ่งที่ทำ วิมังสา (ความไตร่ตรอง) มีการใช้สติปัญญาใคร่ครวญในสิ่งที่ทำ ทั้งในส่วนของเจตนาและผลการกระทำ มีความรอบคอบ มองอย่างเป็นองค์รวม มีวิจาร์ณญาณในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาในสิ่งที่ทำ ธรรมทั้ง 4 ประการนี้สามารถสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่น้อมนำเอาธรรมเหล่านี้มาประพฤติปฏิบัติด้วยเจตนาอันเป็นกุศล นอกจากจะสร้างความเข้มแข็ง สร้างโอกาสแห่งความสำเร็จให้กับชีวิตส่วนตัวแล้ว ยังสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคคลรอบข้างได้ดำเนินรอยตามด้วยความเต็มใจ สามารถให้ความอุ่นใจแก่ผู้ร่วมงาน สามารถหวังความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้นได้ทั้งระดับบุคคลและองค์กร

5. อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ สามารถอภิปรายผลได้ว่า การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานอิทธิบาทธรรม ย่อมทำให้เกิดภาวะผู้นำที่แท้จริง สามารถสร้างแรงบันดาลใจ แรงจูงใจ ที่ต้องการทำโดยไม่ต้องใช้การบังคับ ด้วยกฎหรืออำนาจใด ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกัญชพร ปานเพชร (2565) สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำที่แท้จริง คือ ผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจ สื่อความหมาย ถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริง ไม่เสแสร้งตั้งแต่ แนวคิด ค่านิยม พฤติกรรมที่แสดงออกความรัก และความมั่นใจ เกิดขวัญกำลังใจแก่บุคคลที่เป็นผู้ตาม โดยผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่แท้จริงจะต้องมีความตระหนักรู้ในตนเองสูง สามารถควบคุม พฤติกรรมของตนเอง ตลอดจนช่วยกระตุ้นบุคลากรในองค์กรให้มีการพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทราวลัย ดอกบัว และสุนทร สายคำ (2563) ได้กล่าวถึงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา คุณลักษณะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า ด้านคุณลักษณะผู้นำตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ควรเมื่อบุคลิกลักษณะที่เป็นจุดเด่นเหมาะแก่การเป็นผู้นำ 2) ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความรักความศรัทธา 3) ควรมีความรู้ความสามารถในการทำงานจริง 4) ควรมีความตั้งใจที่มีเมตตากรุณา ส่วนด้านการบริหารเชิงสถานการณ์ตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ควรมีการเสียสละและเห็นประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนเสมอ 2) ควรมีความเอาใจใส่ตั้งใจในการปฏิบัติงาน 3) ควรทันต่อเหตุการณ์บ้านเมืองและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ส่วนด้านการบูรณาการตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ควรมีการยึดหลักธรรมวินัยมา เพื่อนำไปวิเคราะห์ไตร่ตรองในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน 2) ควรนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ควรมีความซื่อสัตย์สุจริตธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลนิตี เบ้าจรรยา และคณะ (2566) ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา ดังนี้ 1) ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้นำที่มีความรู้ทั้งเรื่องศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เป็นผู้ที่ก้าวหน้าเทคโนโลยี สามารถจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ รวมไปถึงใช้เทคโนโลยีจัดทำข้อมูลสารสนเทศขององค์กรได้อย่างเหมาะสม 2) ด้านการทำงานเป็นทีม ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการกระตุ้นให้ครูทำงานร่วมกัน ให้กำลังใจ และขวัญกำลังใจแก่คณะครูอย่างทั่วถึง รวมถึงควรเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี เอื้อต่อการปฏิบัติงานแก่คณะครูและบุคลากรในโรงเรียน 3) ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่รับฟังข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา และเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาที่เป็นที่ยอมรับของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน รวมไปถึงสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจจะเกิดปัญหาขึ้นในโรงเรียน และแก้ปัญหาที่นั้นได้อย่างรวดเร็ว และสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ 4) ด้านการแก้ปัญหาตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรเป็นผู้นำที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่อาจจะเกิดปัญหาขึ้นในโรงเรียน อยากแก้ปัญหาที่นั้นได้อย่างรวดเร็วและสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์ ในขณะที่ อภิสิทธิ์ วงษ์ประดิษฐ์ (2564) เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ไว้ดังนี้ (1) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย พบว่า หลักันตะ ผู้บริหารควรศึกษานโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัดและร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียนกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หลักวิริยะ ผู้บริหารควรอำนวยความสะดวกในการกำกับนิเทศและติดตาม

ตามแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน หลักจิตตะ ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรตรวจสอบและสะท้อนผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน หลักวิมังสา ผู้บริหารควรนำผลจากการตรวจสอบข้อมูลโดยผู้มีส่วนร่วมมาปรับปรุงพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน (2) ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน พบว่า หลักฉันทะ ผู้บริหารควรมีการวางแผนการใช้หลักสูตรและส่งเสริมให้คณะครูพัฒนาตนเองเพิ่มความชำนาญในการใช้หลักสูตรและการสอน หลักวิริยะ ผู้บริหารควรพัฒนาหลักสูตรและการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและบริบทของท้องถิ่น หลักจิตตะ ผู้บริหารควรประเมินหลักสูตรเพื่อนำผลมาวางแผนปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรและการสอน หลักวิมังสา ผู้บริหารควรนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรและการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทของท้องถิ่นเป็นไปตามมาตรฐานสถานศึกษา (3) ด้านการนิเทศการสอน พบว่า หลักฉันทะ ผู้บริหารควรวางแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ สร้างความพึงพอใจให้กับผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ หลักวิริยะ ผู้บริหารควรดำเนินการนิเทศการสอนที่หลากหลายตรงตามสภาพจริง หลักจิตตะ ผู้บริหารควรนิเทศติดตามการสอนอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลักวิมังสา ผู้บริหารควรนำผลจากการนิเทศการสอนมาปรับปรุงเตรียมพร้อมในการนิเทศครั้งต่อไป (4) ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ พบว่า หลักฉันทะ ผู้บริหารควรวางแผนเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียนและความพึงพอใจของคณะครู หลักวิริยะ ผู้บริหารควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ หลักจิตตะ ผู้บริหารควรตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามเกณฑ์และเวลาที่กำหนด หลักวิมังสา ผู้บริหารควรปรับปรุงพัฒนาข้อผิดพลาดจากการบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสมต่อความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พระอุทัย จารูมโฆ (แก่นจำปา) สาโรช เขื่อกบัวขาว และพนิต ศรีประดิษฐ์ (2566) อธิบายว่า สมรรถนะการบริหารงาน 6 ด้าน สามารถนำเป็นหลักการหรือแนวทางการบริหารเพื่อเพิ่มสมรรถนะผู้บริหารเทศบาล ดังนี้ 1) ด้านสมรรถนะในการสื่อสาร พบว่า ใช้ทักษะการสื่อสารด้านการพูดสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน ถูกต้องและเหมาะสม รวดเร็ว ตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดเพราะภาพลักษณ์และการเลือกใช้คำที่ถูกต้องจะสามารถทำให้เราโน้มมน้าว เปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของผู้ฟังได้ 2) ด้านสมรรถนะในการวางแผนและการบริหารจัดการ พบว่า การวางแผนอย่างเป็นหลักการ โดยเน้นให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และถูกต้องรวมถึงความสามารถในการบริหารจัดการโครงการต่างๆ ในความรับผิดชอบให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และกำหนดแนวทางขั้นตอนวิธีการทำงาน และระยะเวลาในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ด้านสมรรถนะในการทำงานเป็นทีม พบว่า การทำงานเป็นทีมไม่จำเป็นต้องเป็นหัวหน้าทีมหรือผู้ที่มีอำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการ แม้แต่คนที่มิอำนาจอย่างเป็นทางการแต่ร่วมมือทำงาน หรือทำหน้าที่เป็นผู้ประสานทีม ก็แสดงสมรรถนะการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารที่เก่ง ๆ จะแสดงทั้งสมรรถนะการทำงานเป็นทีมและสร้างสภาวะผู้นำสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 4) ด้านสมรรถนะในการปฏิบัติเชิงกลยุทธ์ พบว่า ผู้บริหารวิเคราะห์ขององค์กรความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ปฏิภาณไหวพริบแก้ไขปัญหาและปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานและของตนเอง ความสำเร็จใน

การทำงาน หน่วยงานควรให้ความสำคัญกับการรักษาและจูงใจผู้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานสูงมีการปรับตัวอย่างทันท่วงทีเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมให้ทันต่อสถานการณ์ 5) ด้านสมรรถนะในการตระหนักรู้เรื่องโลกาภิวัตน์พบว่า กระแสโลกาภิวัตน์ต้องมีความเข้าใจในความแตกต่างทำให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์และความเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลายสามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมเหล่านั้นได้อย่างกลมกลืน รับรู้แนวโน้มทางการเมือง เศรษฐกิจและวิเคราะห์โอกาสและภัยคุกคามของกระแสโลกาภิวัตน์ได้ 6) ด้านสมรรถนะในการบริหารตนเอง พบว่า การบริหารตนเองเป็นสิ่งที่สามารถทำงานโดยอัตโนมัติคือ เมื่อพบปัญหา สามารถแก้ไขปัญหาได้เอง และบริหารงานได้เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายโดยไม่ต้องรอรับคำสั่งในการดำเนินงานแต่ละครั้งใช้หลักการจัดการตนเองผู้บริหารทุกคนล้วนมีเป็นความสามารถของผู้บริหารในการรู้จักตัวตนของตนเองวิเคราะห์ตนเองเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุปเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการนำเอาเนื้อหาของบทความวิจัยนี้ไปวิเคราะห์เป็นด้าน ยกตัวอย่างเช่น 1) ด้านเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 โดยกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของผู้บริหารหรือผู้นำ ได้แก่ จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างไรบ้าง เพื่อให้องค์กรมีฐานข้อมูลสารสนเทศที่เพียงพอ อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ร่วมงานในองค์กรได้อย่างเหมาะสมในแต่ละตำแหน่งงาน 2) ด้านการทำงานเป็นทีมตามหลักอิทธิบาท 4 โดยกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของผู้บริหารหรือผู้นำ ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้นำต้องสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ปลุกเร้าความต้องการที่แท้จริงเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดการกระตุ้นไปในทางที่สร้างสรรค์ เกิดการสร้างบรรยากาศที่ดีในสถานที่ทำงาน เกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน 3) ด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของผู้บริหารหรือผู้นำ ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้นำควรเป็นผู้มีใจกว้าง เป็นพื้นที่เปิดรับความรู้สึกนึกคิดที่หลากหลาย เป็นผู้รับฟังปัญหาอย่างมีสติ ไม่ตื่นกลัว มีความกล้าในการเผชิญปัญหา กล้าประเมินวิธีการปฏิบัติ และกล้าลงมือทำด้วยความรับผิดชอบ สามารถแสวงหาคำปรึกษาจากผู้ร่วมงานในประเด็นความขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์ เน้นสันติวิธีและความร่วมมือกัน 4) ด้านการแก้ปัญหาตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารหรือผู้นำ โดยกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของผู้บริหารหรือผู้นำ ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้นำเป็นผู้มองการณ์ไกล มีสติปัญญาในการมองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีการวางมาตรการป้องกัน มีการเตรียมตัวรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาที่ชัดเจนเป็นขั้นเป็นตอน มองเห็นเหตุปัจจัยของปัญหา มองเห็นระดับของปัญหา มองเห็นความเป็นไปได้ในการลดหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา มองเห็นวิธีการปฏิบัติต่อปัญหานั้นอย่างทะลุปรุโปร่ง

เมื่อได้ตัวชี้วัดอันเป็นคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของผู้นำที่เพียงพอแล้ว กระบวนการต่อไปคือการสร้างความเข้าใจ สร้างทักษะในการพัฒนาให้เกิดผู้นำในองค์กรเพิ่มขึ้น ออกแบบกระบวนการสร้างผู้นำ

องค์กรอย่างมีส่วนร่วมด้วยหลักอิทธิบาทธรรม เชื่อมต่อกับองค์กรหรือเครือข่ายที่สามารถพัฒนาความรู้ และทักษะของบุคลากรให้เติบโตจากภายในทั้งทางด้านจิตใจ ทักษะคนดี และคุณธรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้รับการปลูกฝังคุณสมบัติที่ดีต่อการเป็นผู้นำในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานของหลักธรรมอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานทศพิธราชธรรม
2. การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานพรหมวิหารธรรม
3. การสร้างภาวะผู้นำบนพื้นฐานฆราวาสธรรม

บรรณานุกรม

กัญชพร ปานเพชร. (2565). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามหลักคุณธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาใน ยุค 4.0. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 9(1), 491 - 498.

การศาสนา, กรม. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

กุลนิตี เป้าจรรยา และคณะ. (2566). การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม, 10(1), 73-85.

พระมหาบรรจง ตีสโรน (ศรีสุข). (2560). ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการ เรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมณี. (2526). พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทยการพิมพ์.

พระอุทัย จารูมโม (แก่นจำปา) สาโรช เผือกบัวขาว และพนิต ศรีประดิษฐ์. (2566). แนวทางการพัฒนา สมรรถนะการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 13(1), 42-51.

ภัทรวัลย์ ดอกบัว และสุนทร สายคำ. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคไทยแลนด์ 4.0 ตาม หลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น. วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม, 7(1), 137-145.

สุปราณี สารรัตน์. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 สู่การเรียนรู้เชิงรุกในการเรียน ภาษาอังกฤษ. วารสารปัญญา, 28(2), 95-110.

อภิสิทธิ์ วงษ์ประดิษฐ์. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของ ผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.